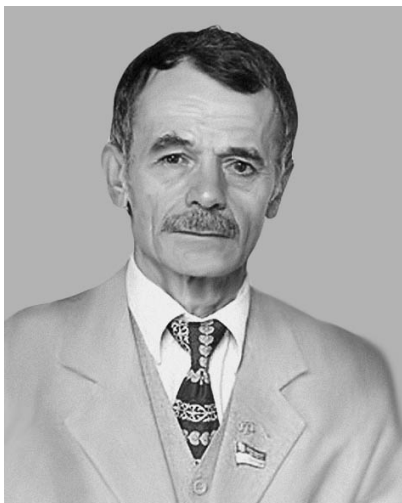

ДЖЕМІЛЕВ Мустафа (13. 11. 1943, с. Ай-Серез, нині с. Міжріччя Судац. міськради АР Крим) — громадсько-політичний діяч, правозахисник. Народний депутат України (від 1998). Герой України (2023). Ордени князя Ярослава Мудрого 5-го (2001) та 4-го (2003) ступ., Свободи (2018). Міжнародна премія ім. П. Орлика «За демократизацію українського суспільства» (2001). У 1944 разом із співвітчизниками депортований у Андижанську обл. (Узбекистан). Після закінчення Мірзагульської загальноосвітньої школи (нині м. Гулістан) працював на виробництві.

1961 приєднався до національного руху кримських татар за повернення на рідну землю, був одним із засновників у Ташкенті молодіжно-студентської «Спілки кримськотатарської молоді». Від 1962 навчався у Ташкентському інституті іригації й механізації сільського господарства, з якого відрхований 1965 за звинуваченнями у націоналізмі та антирадянській діяльності (розповсюджував серед кримськотатарських студентів рукописний «Короткий історичний нарис тюркської культури в Криму у XII-XVIII ст.»).

У травні 1966 ув'язнений на 1,5 роки за участь у національному русі та відмову від служби в армії. Після звільнення налагодив зв'язки з московськими правозахисниками, через зарубіжних кореспондентів почав інформувати світову громадськість про болючі проблеми свого народу. У травні 1969, після арешту правозахисника **П. Григоренка**, став співзасновником «Ініціативної групи прав людини в СРСР». Наприкінці 1969 як один із найактивніших її членів заарештований і позбавлений волі на 3 роки. У червні 1974 знову заарештований і засуджений до 1-го року позбавлення волі в таборі суворого режиму за звинуваченням в ухиленні від військових зборів. За три дні до звільнення

проти М. Джемілева черговий раз порушено кримінальну справу зі звинуваченням у антидержавній пропаганді, внаслідок чого термін ув'язнення продовжено на 2,5 роки. Карався на Далекому Сході у прикордонному таборі суворого режиму «Приморський», кілька разів витримував багатоденні голодування. У грудні 1977 звільнений під нагляд МВС. У лютому 1979 за порушення правил адміністративного нагляду засланий на 4 роки до Якутії. 1983 разом із дружиною та сином виїхав до Криму, однак через три дні депортований у м. Янгіюль (Ташкентської обл.). У листопаді 1983 заарештований вшосте за звинуваченням в укладанні та розповсюдженні документів, що компрометують радянський державний устрій і політичну систему. Дворічний термін відбував у таборі «Уптар» (Магаданська обл., РФ). Під час останнього судового процесу 24 грудня 1986 під тиском міжнародної громадськості та за особистим клопотанням президента США Р. Рейгана звільнений з ув'язнення (засуджений до 3-х р. позбавлення волі умовно з 5-річним випробувальним терміном).

Від 1989 — у м. Бахчисарай (АР Крим). Один із засновників (1989) і голова (до 1991) Організації кримськотатарського національного руху, від 1991 — голова Меджлісу кримськотатарського народу, від 1997 — голова Ради представників кримськотатарського народу при Президентів України. У ВР України — член (1998–2002, 2002–06), голова підкомітету з питань депортованих народів і національних меншин (від 2006) Комітету з питань прав людини, національних меншин і міжнаціональних відносин; член депутатської фракції НРУ (1998–2002, 2005–06), «Наша Україна» (2002–05, від 2006), від 2014 — «Блоку Петра Порошенка» (нині — «Європейська солідарність»). Обстоює ідею задоволення національних інтересів кримських татар у складі незалежної України, активно протидіє антиукраїнським політичним силам у Криму. Після анексії Криму РФ в 2014 йому російський уряд заборонив в'їзд на півострів.

Почесний доктор наук у галузі політології і соціології Сельджуцького університету (м. Конья, 1990), у галузі організації та управління — Вищого технологічного інституту м. Гебзе (1998); його ім'ям названо одну з вулиць Анкари, парк у містах Бурса, Конья, Кириккале, читальний зал Університету м. Кириккале, музей у м. Ескішехір (усі — Туреччина).

Рекомендована література

1. In Defence of Mustafa Dzemilev: Reza Barahen, Pavel Litvinov, Ralph Schoenman, Martin Sostre. New York, 1976;

2. Шесть дней, судебный процесс И. Габая и М. Джемилева // Белая книга. Нью-Йорк, 1980;
3. P. Grigorenko. Memoirs. New York; London, 1982;
4. Российская Федерация против Мустафы Джемилева. Омский процесс. Апрель 1976. К., 1998;
5. Шестой процесс Мустафы Джемилева. Материалы следствия и запись судебного процесса. 1983–1984 гг., Ташкент. Сф., 2001.

В. М. Басиров

Бібліографічний опис:

Джемілев Мустафа / В. М. Басиров // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2007. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-23964>. – Останнє поновлення : 2023.

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).